

המעצמות של המאה ה-21 – עלייתן ונפילתן

ההיסטוריון פול קנדי מסביר בראיון כי המלחמות החלישו את ארה"ב, אך בעוד עשור היא תהיה עשירה יותר. את איראן אינו רואה ככוח עולה

טל שניידר, וושינגטון | 17:55 14/12/2008

אנשים תמיד שואלים את ההיסטוריון פול קנדי מתי יכתוב את ספר ההמשך שלו ל"עלייתן ונפילתן של המעצמות הגדולות". מתי הוא יפרט כיצד הצליח לחזות את עלייתן של הודו וסין ואת דעיכתה של מי שהיתה אז (ועדיין) המעצמה הגדולה מכולן, ארה"ב, כמו גם את ירידת כוחה של ברית המועצות. במלאת 20 שנה לספר ההוא - שהפך להיות רב מכר ושיחת היום בארה"ב במשך זמן רב - התפנה קנדי לראיון עם nrg מעריב.

פול קנדי. צילום מתוך אתר האינטרנט הרשמי

"במשך השנים תמיד השבתי שאי שם בשנת 2010 אולי אפרסם ספר המשך", הוא אומר מביתו בקונטיקט בראיון טלפוני. "2010 נראתה לי רחוקה. אבל עכשיו כבר עוד מעט שנת 2009, אז זה אומר שאני צריך להתחיל לכתוב".

קנדי, ראש מחלקת לימודי הביטחון באוניברסיטת ייל ופרופסור בתוכנית ריצ'ארדסון דילורט' מגיע לישראל כדי להשתתף בכנס הבינלאומי השנתי של המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) של אוניברסיטת תל-אביב, אשר יערך בימים רביעי וחמישי ויעסוק במדיניות ארה"ב וישראל במזה"ת לאור שינויי הממשל הצפויים בשתי המדינות.

מיד אחרי שינאם, "יתעופף" לו הפרופסור לעמק החולה כדי לצפות בנדידת הציפורים. אכן, האיש היודע לחזות את נדידת המעצמות, ירידת כוחן ועלייתן, מתעניין יותר מכל במראה של התכנסות בעלי הכנף במזרח התיכון בדרכם דרומה. "עמק החולה היא אחד המקומות המדהימים ביותר, במיוחד למי שחובב ציפורים", הוא אומר.

מה יהיה כתוב בספר ההמשך ל"עלייתן ונפילתן של המעצמות הגדולות"? האם צדקת בספר הראשון?

"בדברי ההקדם לספר הבא אני בטח אכתוב שסין, כפי שחזיתי, ממשיכה להיות כוח עולה וזה לא השתנה. זה התפתח אפילו יותר מהר ממה שחזיתי. אבל גם אכתוב שלא הייתי חכם וצודק בנוגע לכל דבר. הייתי מאוד אופטימי בנוגע ליפן ומיד אחרי שכתבתי את הספר הכלכלה היפנית אמנם התפתחה, אבל אז באו שנות ה-90 והצמיחה שם נפסקה ויפן אינה כוח עולה וגם לא תהיה כזה ואני עדיין לא מבין מה קרה שם.

"בנוגע לברית המועצות, אני הצבעתי על החולשות של המדינה הזו, אבל הקצב של ההתמוטטות שלה הפתיע את כולם וגם אותי. היום אנחנו רואים את רוסיה שנותרה ממנה רק הקליפה החיצונית ובפנים אולי רק מחצית כוחה ממקודם. פוטין לא יודה בכך, אבל הוא מודע לזה.

"באשר לארה"ב, אני חושב שמה שקרה בעשרים השנים האחרונות

הוא לא מאוד רחוק ממה שחזיתי.
 ארה"ב החלישה את עצמה בשל
 פריסת כוחה הצבאי ברחבי העולם.
 על אף שלא הייתי בעד קלינטון, בשמונה שנות ממשלו גדלה הכלכלה ב-3% ו-4 והגירעון פחת. זה
 הגיע למצב שבשנת 1998 היו כאלה ששאלו מה יקרה אם אנשים לא יקנו יותר אג"ח ממשלתי,
 כיוון שהיה עודף תקציבי.

"השיעור מתוך ה-GNP (התוצר הלאומי הגולמי -ט.ש.) שהוקצה לפנטגון הלך ופחת באופן
 משמעותי. אבל אז באו שמונה שנות בוש וארה"ב פרסה את כוחותיה הצבאיים מעבר ליכולתה
 באופן בלתי מאוזן, הגירעון גדל, אג"חיים ממשלתיים נמכרו לסינים ולפי דעתי, באופן כללי,
 ההתרחשויות בארה"ב אשררו את התזה שלי".

איראן מחוץ למשוואה

קנדי לא היה ההיסטוריון הראשון שניתח את הסיבות לעליית ונפילת מעצמות. אך התזה שלו -
 שמעצמות המגיעות לשיא כוחן נמצאות לרוב כבר בתוך תהליך של ירידה כלכלית יחסית, והמנסות
 לשמר את כוחן באמצעות פריסה צבאית נרחבת יותר, הגורמת לירידה גדולה אף יותר - הובנה
 ונתפסה כפרקטית, בקרב מלומדים ופוליטיקאים.

קנדי חקר וכתב על הקונפליקטים הצבאיים והשינויים הכלכליים של האימפריות הגדולות של
 ההיסטוריה משנת 1500 ועד 2000, ומצא שכדי שמעצמה תצליח לשמר את כוחה עליה להקפיד
 על איזון נכון בין הצמיחה הכלכלית ורמת ההוצאות הצבאיות וכי מעצמות מחישות את תהליך
 דעיכתן ככל שהן מגדילות ההוצאות על צרכי ביטחון.

נשיא איראן מחמוד אחמדינג'אד צילום: אי-פי

"הדברים הללו לא חלים על איראן",
 הוא מתייחס לקונפליקט באזורנו
 ולעליית כוחה האזורי של טהרן.
 "איראן אינה אחת מסוג המעצמות
 שעליהן חל המחקר שלי. היא אמנם
 היתה פעם כוח גדול, אבל כיום היא
 מתבססת בעיקר על יצוא של סחורה
 מסוג אחד בלבד - נפט גולמי - ולכן
 היא אינה חזקה. אצל הבריטים,
 וההולנדים, הבסיס המסחרי היה
 גדול וחזק יותר".

לדברי קנדי, התוכניות הצבאיות של
 איראן הן שגורמות להתמקד בה.
 "אנחנו לא לוקחים את איראן
 ברצינות בזכות תעשיית תוכנה או כי
 היא יצרנית כלי רכב מעולה. אנחנו
 לוקחים אותם ברצינות כי יש להם
 ממשלה רדיקלית וכי הם מפתחים תוכנית בליסטית וגרעינית. אז מבלי להפחית בחשיבות האיום
 מאיראן, זו לא מדינה שהיא כוח עולה כמו מדינות הודו וסין".

האם המשבר הכלכלי הנוכחי ממשיך לאשר את מה שחזית בנוגע לארה"ב?

"אנשים שקראו את הספר שלי תמיד מצטטים את החלק על ירידת כוחה של ארה"ב. אבל צריך
 לשים את הדגש לא רק על המילה 'ירידה', כי אני כתבתי שארה"ב תרד באופן יחסי. והיחסיות היא
 הדבר החשוב וזה המפתח להבנת התהליך.

"אני צופה שתוך כעשר שנים, ארה"ב
 תהיה עשירה יותר ממה שהיא כיום.

זה ייקח זמן אבל היא תצא מהמשבר הכלכלי. אולי מדינות אחרות, כמו סין או הודו, יתעשרו יותר
 מהר במהלך העשור הזה ולכן גדילת עושרה של ארה"ב תהיה פחותה באופן יחסי אליהן, אבל
 ארה"ב תמשיך לצמוח. הסיבה שהיא תתעשר היא שיש כאן השקעה מוחלטת בטכנולוגיות, אבל
 הנתח של ארה"ב בצמיחה יפחת והחוכמה של ארה"ב תהיה כיצד לנהל זאת באופן שירידת כוחה
 היחסי לא יורגש.

"אבל קודם כל יצטרכו הקונגרס והבית הלבן להתמודד עם הגירעון. בשלב ראשון יהיה להם מאוד
 קשה לנהל את הצמיחה. אני חושב שארה"ב צריכה להתחיל לעבוד עם המוסדות הבינלאומיים

ברוקרים מודאגים צופים במסכים בוול סטריט. צילום: אי-פי

באופן טוב יותר ולהבין שהיא לא יכולה לפרוס את עצמה בכל רחבי העולם ולעשות את כל העבודה. ארה"ב צריכה להגיע למסקנה באילו חלקים בעולם היא יכולה להשפיע יותר ובאילו מקומות חשיבותה היא משנית. במזרח התיכון היא כוח חשוב, אבל היכולת שלה להשפיע על סין היא פחותה".

כיצד לדעתך משפיעה האישיות של מנהיג, אדם אחד, לטוב או לרע על התהליכים ההיסטוריים שעליהם אתה מדבר?

"מצד אחד זה בלתי נסבל לחשוב שלאישיות של אדם, מנהיג, תהיה או לא תהיה השפעה. האישיות של

המנהיג היוצא של ארה"ב - שהוא שתלטני, חסר ידע במדיניות חוץ, אדם שלא רחש אמון למוסדות בינלאומיים וגישתו בנושא הטרור במגעיו עם מדינות אחרות הייתה 'או שאתם איתנו או שאתם נגדנו' - עומדת מול האישיות של אובמה, שניתן להתרשם ממנו עד עכשיו, שהוא אדם שמודע יותר לניואנסים, חושב על הדברים יותר לעומק ומאותת שהוא מוכן יהיה לעבוד עם מדינות העולם.

הנשיא ג'ורג' בוש וברק אובמה בפגישתם בבית הלבן. צילום: אי-אף-פי

ולכן אני מרגיש שיש תהודה בכל העולם לבחירתו וציפיות גדולות ממנו. לדוגמה, אני הייתי בברזיל בחודש שעבר וזה היה מדהים לראות את התקוות של האנשים בנוגע אליו. ולכן אני חושב שלאישיות של מנהיג יש חשיבות ושינוי האישים בבית הלבן לבטח ישפיע.

"יחד עם זאת, אם נשים רגע בצד את האדם שייכנס לבית הלבן בחודש הבא, יש מערכת שלמה של בעיות שלא יחלפו ויהיה צריך להתמודד אתן, לא משנה מי נמצא בבית הלבן. יחסי ארה"ב-רוסיה, הקונפליקט בנושא זכויות האדם שיש לארה"ב עם סין וצריך לתכנן מדיניות למזרח התיכון והשאלה היא אם אדם חדש, עם רקע מיוחד כמו של אובמה, יהיה זה שיצליח לדחוף דברים. הוא יצטרך להיות אישיות שתעמוד בפני בעיות גדולות".